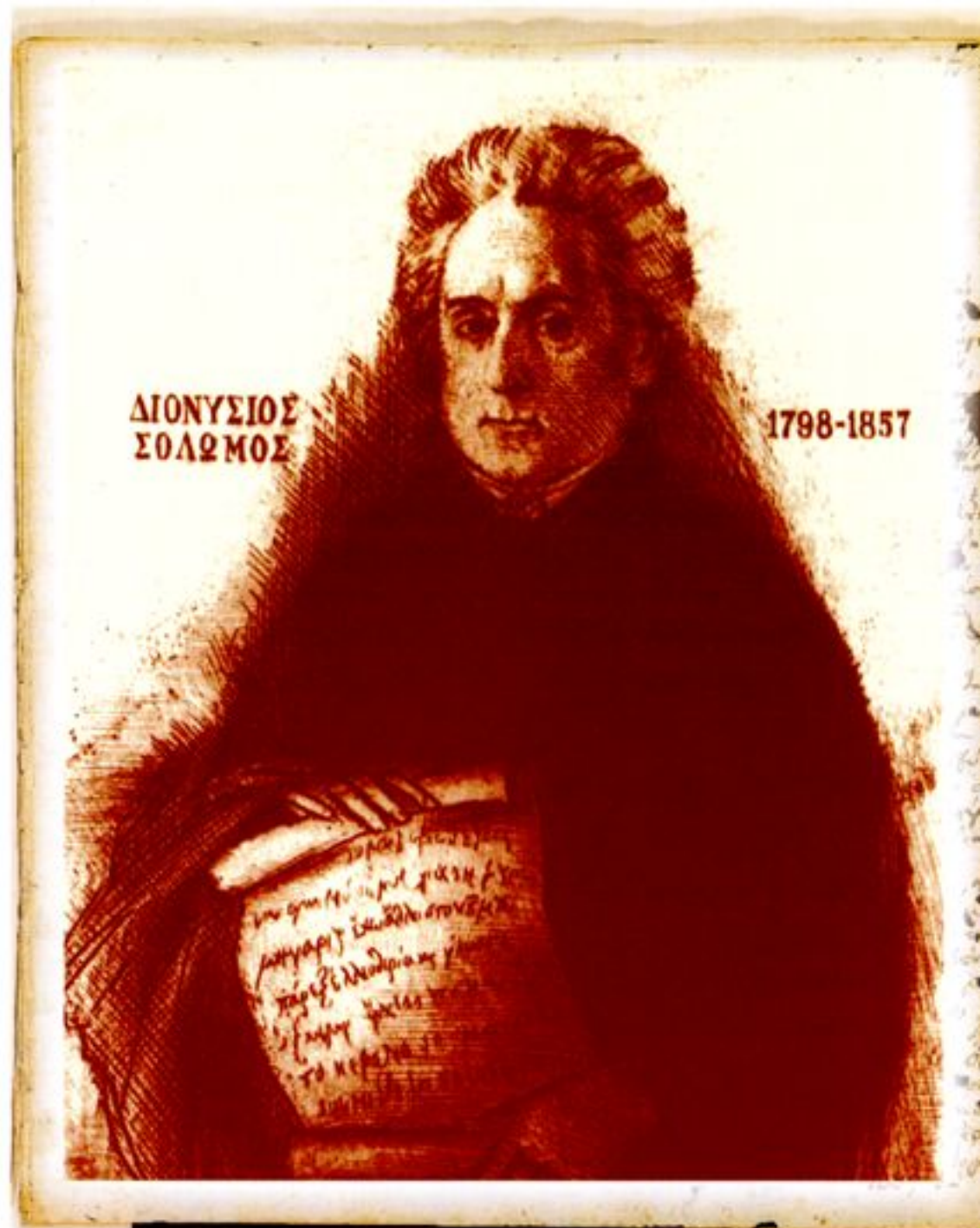

Διονύσιος Σολωμός, Γιώργος Βαρλάμος

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

(1798-1857)

Το 1998 συμπληρώθηκαν διακόσια χρόνια από τη γέννηση του εθνικού μας ποιητή Διονυσίου Σολωμού. Με την ποίηση του Δ. Σολωμού περνούμε από την απρόσωπη ποιητική παράδοση στην προσωπική φάση εξέλιξης της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Από τα νεανικά ποιήματα της zakunthinής περιόδου, ο Σολωμός διαλέγεται με την ελληνική ποιητική και πολιτισμική παράδοση. Η σχέση αυτή βαθαίνει από το 1830 και μετά και συνδυάζεται με μια πληρέστερη γνωριμία με τη γερμανική ρομαντική φιλοσοφία και ποίηση. Οι δύο αυτοί παράγοντες προσδιορίζουν την ωρίμανση της ποίησης και της ποιητικής του Σολωμού, η οποία εκφράζεται με την παγκοσμιοποίηση των ελληνικών πολιτισμικών αξιών και την ελληνοποίηση των κατακτήσεων της ευρωπαϊκής πνευματικής πρωτοπορίας.

Αν θέλουμε να προσδιορίσουμε τα σημασιολογικά περιεχόμενα της σολωμικής ποίησης, μπορούμε να πούμε ότι αυτά οργανώνονται πάνω σε δύο άξονες: ο πρώτος άξονας είναι ο κοσμοθεωρητικός και προβάλλει τις σχέσεις ανθρώπου-φύσης-κόσμου-θείου. Ο δεύτερος άξονας είναι ο ιδεολογικός και προβάλλει τις σχέσεις ατόμου-κοινωνίας-έθνους-ανθρωπότητας.

Ειδικότερα, τα σημασιολογικά περιεχόμενα της σολωμικής ποίησης που συνιστούν τον ιδεολογικό άξονα και κατ' επέκταση τις υποκειμενικές αξίες του σολωμικού έργου, προβάλλονται μέσα από

μια σειρά θεμάτων που ο ποιητής επεξεργάζεται και αναπτύσσει. Τα θέματα αυτά είναι: α. η γλώσσα και η ελευθερία β. οι τραγικές συγκρούσεις, μέσα από τις οποίες προκύπτει το σύστημα αξιών του σολωμικού έργου γ. το αντιθετικό ζεύγος θάνατος-ανάσταση, που συνδέεται με τις τραγικές συγκρούσεις, καθώς σηματοδοτεί τη δικαίωση του τραγικού ήρωα και των αξιών που υπερασπίζεται, αλλά και εντάσσεται, κατά ένα μέρος, σε μια λογοτεχνική παράδοση που προβάλλει τον κοινωνικό ρόλο του ποιητή δ. το φρικώδες και το δαιμονικό στοιχείο που εκφράζει το κοινωνικό, ηθικό και μεταφυσικό κακό ε. η σάτιρα, προσωπική και κοινωνική, η οποία αναδείχνει, άμεσα, μέσω της κοινωνικής κριτικής, μια ορισμένη ηθική και κοινωνική αξιοθέτηση και έμμεσα, τον κοινωνικό ρόλο του συγγραφικού υποκειμένου που ασκεί με τη σάτιρά του μια καθαρά αξιοθετική και παιδευτική λειτουργία.

Αναλυτικότερα, η ενασχόληση του Σολωμού με το δίδυμο γλώσσα και ελευθερία ορίζει, μέσα στη συγγραφική του εξέλιξη, τη μετάβαση από την πρώτη περίοδο των zakunthinών «απλοελληνικών γυμνασμάτων» στη μεγάλη δημιουργική δεκαετία (1823-1833), και είναι το αποτέλεσμα του ουσιαστικού και βαθύτερου διαλόγου του ποιητή με την ντόπια παράδοση.

Ο Σολωμός στον *Διάλογο* (1824) υπερασπίζεται θεωρητικά τη ζωντανή γλώσσα του λαού ως γραπτή γλώσσα του έθνους, ανα-

Σολωμός

πτύσσοντας μια προβληματική που καλύπτει όλες τις διαστάσεις του προβλήματος.

Η ελευθερία είναι ο όρος πάνω στον οποίο ο Σολωμός θεμελιώνει την επαναστατική του ιδεολογία. Ο *Ύμνος εις την Ελευθερία*, οι *Ωδές στο θάνατο του λόρδου Μπάυρον* και του *Μάρκου Μπότσαρη*, η *Δόξα των Ψαριών*, ο *Λάμπρος*, η *Γυναίκα της Ζάκυνθος*, καταδεικνύουν τη βούληση του ποιητή να θέσει την ποίησή του στην υπηρεσία του απελευθερωτικού αγώνα του Γένους. Σταδιακά η ιδέα της ελευθερίας εξελίσσεται και καταλήγει στην πλήρη ταύτισή της με την Ελλάδα. Η ταύτιση αυτή προβάλλεται ως θεμελιώδης κώδικας της εθνικής ιδεολογίας και αναπτύσσεται ακόμη περισσότερο στην περίοδο της ωριμότητας (1833-1847) με τους *Ελεύθερους πολιορκημένους*. Εκεί η ταυτότητα Ελευθερία-Ελλάδα διευρύνεται στη μορφή της Θεάνθρωπης Μεγαλόψυχης Μάνας, που άγρυπνη παραστέκει τα αγωνιζόμενα παιδιά της. Παράλληλα, ολοκληρώνεται η ταυτότητα Ελευθερία-Ελλάδα, καθώς συμπεριλαμβάνει τις σχέσεις λευτεριά-σκλαβιά, ζωή-θάνατος, όπου η λευτεριά ταυτίζεται με τη ζωή, ενώ ο θάνατος ταυτίζεται με τη σκλαβιά. Το αξιολογικό σύστημα, που προκύπτει από τις παραπάνω σχέσεις, προβάλλει τη ζωή ως αξία ανώτερη από την ατομική επιβίωση, και επιβάλλει τη θυσία της ζωής, αφού ζωή χωρίς ελευθερία είναι αδιανόητη.

Η τρίτη κατηγορία θεμάτων, οι τραγικές συγκρούσεις, συνδέονται με την πραγμάτωση του Υψηλού. Ήδη από τον *Λάμπρο*, αλλά κυρίως στα έργα της ωριμότητας, οι τραγικές συγκρούσεις πάνω στις οποίες ο Σολωμός οικοδομεί τον ποιητικό του μύθο, πραγματοποιούνται ανάμεσα σε δυνάμεις ηθικά αποδεκτές, θετικά σημασιοδοτημένες, άξιες να τις υπερασπιστεί ο ήρωας. Τούτο συνεπάγεται την ύπαρξη ηθικών διλημμάτων, που η αντιμετώπισή τους προκαλεί εσωτερικές συνειδησιακές συγκρούσεις. Για παράδειγμα, στους *Ελεύθερους Πολιορκημένους*, η σύγκρουση πραγματοποιείται κυρίως ανάμεσα στην ηθική ελευθερία και στο

αγαθό της ζωής, που στη σολωμική ποιητική μυθολογία, αποτελεί, χάρη στο λυτρωτικό όραμα της ελληνικής φύσης, την πρώτη και μεγάλη αξία.

Η επεξεργασία του θέματος του θανάτου ενδιαφέρει στον βαθμό που ο ποιητής αφορμάται από πραγματικά γεγονότα (αναφορά σε θανάτους συγγενών και φίλων), οπότε αποδεικνύεται η κοινωνική διάσταση της ποίησής του. Ενδιαφέρει, ακόμη και από μια άλλη πλευρά: η ποιητική αξιοποίηση του θέματος του θανάτου από τον Σολωμό καταλήγει σε ύμνο της ζωής και των αξιών της, και από την άποψη αυτή διακρίνουμε μια αναλογία με τα νεοελληνικά μοιρολόγια.

Το θέμα της Ανάστασης ενδιαφέρει στην εκδοχή εκείνη, όπου η ημέρα της Λαμπρής συνδέεται με τη γιορτή της άνοιξης και τη χαρά της ζωής. Η συνάρτηση αυτή, όπως φαίνεται στο απόσπασμα 21 του *Λάμπρου*, «Η ημέρα της Λαμπρής», σε αξιολογικό επίπεδο παραπέμπει στην ταύτιση και συνύπαρξη των ζωικών και των πνευματικών αξιών.

Το φρικώδες και το δαιμονικό στοιχείο –ρομαντικής προέλευσης και τα δύο– εμφανίζονται στη νεανική περίοδο του Σολωμού και αναπτύσσονται στη δεκαετία 1823-1833 με δύο κυρίως έργα, ένα ποιητικό, τον *Λάμπρο*, και ένα πεζό, τη *Γυναίκα της Ζάκυνθος*. Εκείνο που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι ο Σολωμός εστιάζει στο κοινωνικό κακό, αλλά σε κάθε περίπτωση από το έργο του απουσιάζει η αγάπη για το κακό και η θετική σημασιοδότησή του, όπως συμβαίνει σε μια ορισμένη ρομαντική παράδοση. Φαίνεται ότι τα δύο αυτά στοιχεία δεν ταίριαζαν ούτε στο ήθος του Σολωμού ούτε, βέβαια, στο ύφος της νεοελληνικής γλώσσας, γι' αυτό και δεν έχουν μεγάλη διάρκεια στη σολωμική ποίηση.

Τέλος, μέσα από την προσωπική και την κοινωνική οάτιρα του Σολωμού καταδεικνύεται ο κοινωνικός και αξιοθετικός ρόλος του ποιητή. Επιπρόσθετα, η καυστικότητα και η ευρηματικότητα της σολωμικής οάτιρας, από τη μια, αποδεικνύουν τη σχέση του ποιητή

με την επανησιακή σατιρική παράδοση και η εκφραστική ευστροφία και ο πλούτος στη χρήση της ιδιωματικής γλώσσας από την άλλη, καταρρίπτουν τον μύθο ότι ο Σολωμός δεν ήξερε ελληνικά.

Καταλήγοντας, η διάκριση ανάμεσα στο κοσμολογικό και το ιδεολογικό πεδίο της σολωμικής ποίησης είναι μόνο συμβατική. Στην πραγματικότητα, όπως το ίδιο το σολωμικό έργο δείχνει,

υπάρχει μια στενή συνάρτηση ανάμεσα στα δύο πεδία. Η αντίληψη του ποιητή για τον κόσμο και το θείο (κοσμολογικός άξονας) ορίζεται από τη σχέση *Φύση-Πολιτισμός*. Οι δύο πόλοι του ζεύγους σημασιοδοτούνται θετικά στη σολωμική ποίηση και αντιστοιχούν, έτσι, σε μια σχέση αρμονίας ανάμεσα στον άνθρωπο και τη φύση, η οποία σε αξιολογικό επίπεδο εκφράζεται ως σχέση ταυτότητας

μεταξύ φυσικών και ανθρώπινων αξιών. Τούτο σημαίνει ότι η φύση προσδιορίζει το σύστημα αξιών του ανθρώπου, δηλ. τον πολιτισμό. Η θεμελιώδης αυτή, για τη σολωμική δημιουργία, συνάρτηση ορίζει και προσδιορίζει την κοινωνική δεοντολογία και αξιοκρατία του ποιητή, δηλαδή την αντίληψή του για τον κοινωνικό άνθρωπο, τους κώδικες συμπεριφοράς και τις κοινωνικές αξίες, ό,τι τελικά στοιχειοθετεί τον ιδεολογικό άξονα της ποίησης του Σολωμού και ορίζεται από τη σχέση *Ατόμου-Κοινωνίας*. Από τη συνύπαρξη και αρμονική σχέση φυσικών και ανθρώπινων αξιών απορρέει η υπέρβαση της αντίθεσης *ατόμου-κοινωνίας* και η ισορροπία *ατομικών και κοινωνικών αξιών*, που συνιστά ένα από τα βασικά γνωρίσματα της νεοελληνικής κουλτούρας.

ΓΙΩΤΑ ΓΚΟΤΣΗ
Φιλολόγος

Η μάχη του Μεσολογγίου, J.L. Rugendas (1802–1858)
Λιθογραφία (1825), Μουσείο Μπενάκη.

Ιωάννης Μακρυγιάννης
Εγχρωμη λιθογραφία από το περιοδικό Νέος Αριστοφάνης.

ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ

(1797-1864)

Ο Μακρυγιάννης γεννήθηκε στο Αβορίτι, ένα μικρό χωριό κοντά στο Λιδωρίκι της Δωρίδας το 1797. Έναν χρόνο αργότερα, χάνει τον πατέρα του σε σύγκρουση με τους Τούρκους. Από την ηλικία των επτά χρόνων εργάζεται ως υπηρέτης. Όμως λίγο πριν την Επανάσταση του 1821 ασκώντας το εμπόριο γίνεται οικονομικά ανεξάρτητος, συγκροτεί την δική του στρατιωτική ομάδα και μυείται στη Φιλική Εταιρεία. Παίρνει μέρος στη μάχη του Πέτα (Σεπτέμβριος 1821), στην οποία τραυματίζεται και αργότερα στην πολιορκία της Άρτας (Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1821). Στη συνέχεια κατεβαίνει στην Αθήνα και διορίζεται αντιφρούραρχος της Ακρόπολης. Συμμετέχει στον Εμφύλιο Πόλεμο και ονομάζεται διαδοχικά χιλιάρχος, αντιστράτηγος και στρατηγός τον Δεκέμβριο του 1824. Τον Ιούνιο του 1825 ανακόπτει την προέλαση των δυνάμεων του Ιμπραήμ στους Μύλους του Άργους, αλλά τραυματίζεται σοβαρά. Συμβάλλει σημαντικά στην απόκρουση των δυνάμεων του Κιουταχή που πολιορκούν την Ακρόπολη των Αθηνών (1826-1827). Όμως και πάλι τραυματίζεται σοβαρά στο κεφάλι. Μετά την απελευθέρωση, διορίζεται αρχηγός της *Εκτελεστικής Δυνάμεως Πελοποννήσου* και αργότερα χιλιάρχος. Τον Φεβρουάριο του 1829 αρχίζει να γράφει τα *Απομνημονεύματά* του. Το 1833 εγκαθίσταται μόνιμα στην Αθήνα και χτίζει το σπίτι του κοντά στον ναό του Ολυμπίου Διός. Απογοητεύεται γρήγορα από την πολιτική του Όθωνα και τον παραγκωνισμό των

αγωνιστών της Επανάστασης. Στο διάστημα 1836-1843 συνεργάζεται με τον Παναγιώτη Ζωγράφο, ο οποίος θα φιλοτεχνήσει τις σημαντικές εικονογραφίες του Αγώνα. Διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στην Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843, που οδηγεί στη θέσπιση του Συντάγματος του 1844, με το οποίο για πρώτη φορά παραχωρούνται στον ελληνικό λαό συνταγματικά δικαιώματα. Μετά τη θέσπιση του Συντάγματος του 1844 αναμειγνύεται ενεργά στην πολιτική, αντιπολιτευόμενος κατά κύριο λόγο τον Μαυροκορδάτο. Τον Μάρτιο του 1852 κατηγορείται ως υπεύθυνος συνωμοσίας εναντίον της ζωής του βασιλικού ζεύγους. Του επιβάλλεται κατ' οίκον περιορισμός. Τον Αύγουστο του ίδιου χρόνου μεταγέται στη φυλακή του Μεντρεσέ και τον Μάρτιο του 1853 δικάζεται στο στρατοδικείο, κρίνεται ένοχος και του επιβάλλεται η ποινή του θανάτου, η οποία δεν θα εκτελεστεί γιατί ο Δημήτριος Καλλέργης τον αποφυλακίζει στις 2 Σεπτεμβρίου 1854. Η εκθρόνιση του Όθωνα, τον Οκτώβριο του 1862, φέρνει και πάλι στο προσκήνιο τον Μακρυγιάννη, που είχε γίνει το σύμβολο της αντίστασης του ελληνικού λαού στον αυταρχικό βασιλέα και τη βαυαροκρατία. Πεθαίνει στις 27 Απριλίου 1864.

Ο Μακρυγιάννης αντιπροσωπεύει ένα σημαντικό σταθμό στην ιστορία της νεοελληνικής συνείδησης. Το έργο του και η πολιτική του στράτευση σηματοδοτούν την αντίθεση ανάμεσα στη νικηφόρα Επανάσταση του 1821 και στα ανεκπλήρωτα οράματα

Μακρυγιάννης

της εθνικής ολοκλήρωσης και της δημιουργίας ενός ευνομούμενου κράτους.

Οι προσπάθειες του Γιάννη Βλαχογιάννη, του Άγγελου Παπακώστα, του Λίνου Πολίτη, των διανοουμένων της γενιάς του '30 –και κυρίως του Σεφέρη και του Θεοτοκά– αλλά και μιας πλειάδας νεότερων ιστορικών και φιλολόγων, απέδωσαν στον ελληνικό λαό τα *Απομνημονεύματα*, αλλά και τα *Οράματα και Θάματα*. Αυθεντική έκφραση της ελληνικότητας και παρακαταθήκη του θησαυρού της λαϊκής παράδοσης και γλώσσας για ορισμένους, παράλληλα όμως και αντανάκλαση ενός άτεγκτου ηθικού κώδικα, που επιτάσσει την ανάλωση του ατόμου μέσα στους συλλογικούς αγώνες, τον ηρωισμό ως καθημερινή πράξη, την αμφιοβήτηση ως στάση ζωής.

Παρά το γεγονός ότι το έργο του Μακρυγιάννη αντιπροσωπεύει την επιική πορεία του Νέου Ελληνισμού προς την εθνική αυτοσυνειδησία του και την κατάκτηση της εθνικής του ανεξαρτησίας, ωστόσο δεν λείπουν από αυτό οι αντιφάσεις, που δείχνουν και τον εσωτερικό διχασμό της νεοελληνικής εθνικής ταυτότητας ανάμεσα στο αξιακό σύστημα του δυτικού κόσμου και αυτό της ελληνορθόδοξης παράδοσης.

Πατρίδα και θρησκεία, ελευθερία και δικαιοσύνη είναι οι τέσσερις πόλοι της ιδεολογίας του Μακρυγιάννη. Συνδέοντάς τους, ο Μακρυγιάννης επιχειρεί να συγκεράσει την υπερβατική με την εγκόσμια εξουσία, τον Θεό με τον λαό. Πώς μπορεί, ωστόσο, να συμβιβαστεί η προνοιακή αντίληψη της ιστορίας, από την οποία είναι διαποτισμένο το σύνολο του έργου του Μακρυγιάννη, και κυρίως τα *Οράματα και Θάματα*, η αντίληψη δηλαδή ότι ο Θεός είναι ο αθέατος δημιουργός των ιστορικών γεγονότων και ο δικαστής των ανθρώπων των πράξεων, με το ριζοσπαστικό δημοκρατικό του λόγο, που επικαλείται τη λαϊκή κυριαρχία ως αντίπαλο δέος στην πολιτική τυραννία και βασίζεται στη συνείδηση των δικαιωμάτων και των καθηκόντων του πολίτη; Έννοιες καθοριστικές στο έργο

και τη δράση του Μακρυγιάννη, η ύπαρξη των οποίων μαρτυρεί την απήχηση ορισμένων καταστατικών ιδεών του Διαφωτισμού και του πολιτικού φιλελευθερισμού, ακόμη και σε αυτούς, όπως ο Μακρυγιάννης, που δεν αποδέχονταν όλο το φάσμα των αρχών και των αξιών των δύο αυτών συστημάτων σκέψης.

Η αντίφαση αυτή, όσο κι αν φαίνεται παράξενο, είναι η βασιλική οδός για να εισέλθουμε στον κόσμο του Μακρυγιάννη και να αντιληφθούμε τον ιστορικό ρόλο που διαδραμάτισε.

Ο Μακρυγιάννης είναι η αυθεντική έκφραση του παραδοσιακού κόσμου που είναι προσηλωμένος στις νοητικές δομές της κοινότητας και αρνείται την αλλαγή ή προσπαθεί να τη μεταγράψει στους δικούς του αντιληπτικούς κώδικες. Ο Μακρυγιάννης αντιλαμβάνεται ότι οι διαδικασίες του κοινωνικού, οικονομικού και πολιτικού εκσυγχρονισμού διασπούν τον κοινωνικό ιστό, αλλοιώνουν το αίσθημα της κοινοτικής αλληλεγγύης και τον ηθικό κώδικα της παραδοσιακής κοινότητας. Ο κόσμος παύει να έχει νόημα, συνοχή, φυσική ιεραρχία και γοητεία. Γίνεται ρευστός, ποσοτικοποιείται, αποξενώνεται, εκλογικεύεται, οδηγεί σε αποκλεισμούς. Η εξέλιξη αυτή προσλαμβάνεται ως θεία τιμωρία για την ανθρώπινη υπεροψία, για την απομάκρυνση από τις αυθεντικές αξίες της παράδοσης, την πίστη, την αρετή και την αλληλεγγύη, για την περιθωριοποίηση των «τιμίων πατριωτών», που έδωσαν το αίμα τους για την πατρίδα και τη θρησκεία χωρίς ιδιοτέλεια και υστεροβουλία μέσα στη μέθη και την έκσταση του συλλογικού αγώνα για την εθνική αποκατάσταση. Η επίκληση στον Θεό γίνεται ο κώδικας για να εκφραστεί η πολιτισμική αντίσταση των κατώτερων στρωμάτων της ελληνικής κοινωνίας, που βίωναν συνθήκες πολιτικού και κοινωνικού αποκλεισμού κατά την περίοδο της Βαυαροκρατίας.

Ο Μακρυγιάννης βιώνει την εποχή της νεωτερικότητας ως μια σταδιακή έκπτωση, που θα ανακοπεί μόνο με την παρέμβαση της Θείας Πρόνοιας. Αυτοπροβάλλεται ως ο δούλος και ο εκλε-

κτός του Θεού, ταυτόχρονα, ως ο αυθεντικός εκφραστής του λαού. Δίνει μάχες οπιοθοφυλακής ταυτίζοντας την προσωπική του δικαίωση και τη δικαίωση των λιμοκτονούντων συμπολεμιστών του με τη σωτηρία του παραδοσιακού κόσμου που χάνεται. Στο πλαίσιο αυτό, το σύνταγμα δεν είναι για τον Μακρυγιάννη η έκφραση της λαϊκής κυριαρχίας και των ατομικών δικαιωμάτων, αλλά μάλλον το συμβόλαιο μεταξύ Θεού και ανθρώπων, η εκκοσμίκευση των θείων εντολών. Η αντίληψη αυτή δείχνει την αγωνία του Μακρυγιάννη να εγγράψει μέσα στον πολιτισμικό κώδικα της ελληνορθόδοξης παράδοσης αξίες, ιδέες, έννοιες, θεσμούς και πρακτικές, που είναι δημιουργήματα της νεωτερικότητας, πραγματώσεις των αγώνων για πανανθρώπινη χειραφέτηση, που ξεκίνησαν με την Αγγλική, την Αμερικανική και τη Γαλλική Επανάσταση.

Ο Μακρυγιάννης δεν είναι ένας αφελής άνθρωπος, ούτε ένας «φτωχούλης του Θεού». Απεναντίας, είναι ένας αυθεντικός στοχαστής με σκέψη συγκροτημένη, με λόγο συνεκτικό και γοητευτικό, που απηχεί κυρίαρχες αντιλήψεις. Όμως, αυτό που τελικά εντυπωσιάζει στο έργο του δεν είναι ο γλωσσικός κώδικας, στον οποίο εκφέρεται και ο οποίος μόνο ατελής δεν μπορεί να θεωρηθεί. Είναι το ύφος του. Η έντονη συναισθηματική φόρτιση και ο βίωματικός χαρακτήρας, η προφορικότητα, η ασύνδετη και άλλοτε η παρατακτική σύνταξη, ο κυρίαρχος εγωκεντρισμός της αφήγησης, ο αποκαλυπτικός, εσχατολογικός, απολογητικός και καταγγελτικός τόνος του λόγου. Γνωρίσματα που εγκλωβίζουν

τον αναγνώστη στην ιδιότυπη γοητεία της συνομιλίας μ' ένα μεταρριωμένο άνθρωπο, που όντας μεταξύ ουρανού και γης θέλει να δείξει στον λαό του τον δρόμο της σωτηρίας.

Η μεταπολίτευση ήταν η εποχή της μυθοποίησης του Μακρυγιάννη. Της υποτίμησης της ιστορίας μέσα στο συλλογικό μύθο. Όμως, η διαδικασία αυτή είχε ξεκινήσει ήδη από τον Μεσοπόλεμο, με τη συμβολή των διανοουμένων της γενιάς του '30 και αυτών της Αριστεράς, όταν ο σύγχρονος Ελληνισμός ένιωσε την ανάγκη να στραφεί στο παρελθόν του, αναζητώντας αυθεντικά πρότυπα, που θα ανασημασιοδοτούσαν την ταυτότητά του και θα τον όπλιζαν με πίστη και ελπίδα για το παρόν και το μέλλον του.

Ωστόσο, τα πράγματα και οι εποχές άλλαξαν. Χωρίς να αποκλείουμε τη συγκίνηση που μας προκαλεί, είναι καιρός να αντιμετωπίσουμε το

έργο του Μακρυγιάννη ως σημαντική ιστορική πηγή, ως ένα πρίσμα μέσα από το οποίο μπορούμε να προσεγγίσουμε όχι μόνο τη δική του ιδιαιτερότητα, αλλά και την κοινωνία και την εποχή που το δημιούργησε. Ταυτόχρονα, πρέπει να αναμετρηθούμε με τις διαδοχικές ερμηνείες του. Για να μπορέσουμε, επιτέλους, να κατανοήσουμε τι σήμαινε στο παρελθόν, τι σημαίνει για μας σήμερα. Πρόκειται για πράξη συλλογικής αυτογνωσίας, που προϋποθέτει επιστημονική προσέγγιση, ιδεολογική ωριμότητα και πολιτική ευθύνη.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ
Ιστορικός

Η νύχτα της 7^{ης} Σεπτεμβρίου, 1843
Ελαιογραφία αγνώστου ζωγράφου.

Μακρυγιάννης